

ҚАЗАҚСТАН Өңірлері бөлінісіндегі инвестициялық процестерді зерттеу: динамика және талдау

ТҰРСЫН А.Р.^{*1}

PhD докторанты

КАРИМОВ Д.М.²

экономика ғылымдарының PhD

¹М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы

²Улугбек атындағы Өзбекстанның Ұлттық университеті, Ташкент қ., Өзбекстан Республикасы

АНДАТПА. Қазіргі экономикалық жағдайда әртүрлі салалардың тиімді жұмыс істеуі белгілі бір өнімді отандық өндірушілердің қарқынды дамуымен ғана мүмкін болады. Салалардың тиімділігін арттыру жолындағы негізгі кедергілердің бірі өндірісті қарқындату, озық жабдықтар мен заманауи технологияларды енгізу үшін қажетті инвестициялардың тапшылығы болып қала береді. Мұндай инвестициялар өнімнің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және салалық қызметтің рентабельділігін жақсарту үшін өте маңызды, бұл әсіресе осы үрдіс барынша айқын көрінетін өңірлер деңгейінде өзекті болып табылады.

Өңірлік салалардағы инвестициялық белсенділікті зерделеудің өзектілігі ауыл шаруашылығы өндірушілерінің даму үшін ресурстарға шұғыл қажеттілігіне байланысты. Сонымен қатар, инвестицияларды басқару жүйесіндегі кемшіліктерге байланысты бұл қаражат көбінесе тиімсіз пайдаланылады. Сонымен қатар, ауыл шаруашылығы инвесторлар үшін тартымсыз болып қала береді, өйткені салаға инвестициялау және жоғары тәуекелдер туралы алаңдаушылық бар, бұл инвестиция тапшылығы мәселесін күшейтіп, өндірісті қарқындатуға және оның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға кедергі келтіреді.

Бұл зерттеудің мақсаты тұрақты дамудың қазіргі жағдайында аймақтың инвестициялық қызметін талдаудың тұжырымдамалық негіздері мен практикалық әдістерін жүйелі түрде ашу болып табылады.

Әдістер: танымның жалпы ғылыми әдістері: теория мен практиканың бірлігі, сенімділік принциптері, іріктеу және топтастыру әдістері.

Нәтижелері: Қазақстан Республикасының өңірлеріндегі салалар бойынша өндірістің ерекшеліктерін ескере отырып, инвестициялық қызметтің ұйымдастырушылық-экономикалық тетігін іске асырудың жаңа нысандары ұсынылды.

Қорытындылар: экономиканың сыртқы және ішкі жағдайларының, сондай-ақ Қазақстан экономикасының бүкіл жүйесінің жұмыс істеуін айқындайтын экономикалық, құқықтық, әлеуметтік және өзгермелі факторлардың өзгеруі инвестицияларды басқарудың тиімді тетіктерін терең пысықтау және әзірлеу қажеттілігіне әкелді. Инвестициялаудың ұйымдастырушылық-экономикалық тетігін қалыптастыру агроөнеркәсіптік кешеннен тыс баламалы ресурстарды тиімді пайдаланудың негізгі шарты болып табылады. Бұл өз кезегінде барлық салалардың тұрақты дамуына ықпал етеді және оның кірістілігін арттыру үшін алғышарттар жасайды.

ТҮЙІН СӨЗДЕР: экономика салалары, инвестициялар, өңірлік экономика, басқару, орнықты даму, инвестициялық тартымдылық, инвестициялық мүмкіндіктер.

RESEARCH OF INVESTMENT PROCESSES IN THE CONTEXT OF THE REGIONS OF KAZAKHSTAN: DYNAMICS AND ANALYSIS

TURSYN A.R.^{*1}

PhD student

KARIMOV D.M.²

PhD in Economics

¹M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Republic of Kazakhstan

²Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan

ABSTRACT. The effective functioning of various industries in modern economic realities becomes possible only with the dynamic development of domestic producers of specific products. One of the key barriers to improving the efficiency of industries remains the lack of investments necessary for the intensification of production, the introduction of advanced equipment and modern technologies. Such investments are critical for increasing the competitiveness of products and improving the profitability of industry activities, which is especially important at the regional level, where this trend is most acute.

The relevance of studying investment activity in regional industries is due to the urgent need of agricultural producers for resources for development. At the same time, due to shortcomings in the investment management system, these funds are often used inefficiently. In addition, agriculture remains unattractive to investors, as there are concerns about investing in the industry and high risks, which exacerbates the problem of lack of investment, hindering the intensification of production and increasing its competitiveness.

The purpose of this study is to systematically disclose the conceptual foundations and practical methods of analyzing the investment activity of the region in modern conditions of sustainable development.

Methods: general scientific methods of cognition: unity of theory and practice, principles of reliability, methods of selection and grouping.

Results: new forms of implementation of the organizational and economic mechanism of investment activity are proposed, taking into account the peculiarities of production by industry in the regions of the Republic of Kazakhstan.

Conclusions: changes in both external and internal economic conditions, as well as economic, legal, social and changing factors that determine the functioning of the entire system of the economy of Kazakhstan, have led to the need for in-depth studies and the development of effective investment management mechanisms. The formation of an organizational and economic investment mechanism is becoming a key condition for the effective use of alternative resources outside the agro-industrial complex. This, in turn, contributes to the sustainable development of all industries and creates prerequisites for increasing its profitability.

KEYWORDS: branches of the economy, investment, regional economy, management, sustainable development, investment attractiveness, investment opportunities.

ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В РАЗРЕЗЕ РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА: ДИНАМИКА И АНАЛИЗ

ТҰРСЫН А.Р.¹

PhD докторант

КАРИМОВ Д.М.²

PhD по экономическим наукам

¹Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, г. Шымкент, Республика Казахстан

²Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, г. Ташкент, Республика Узбекистан

АННОТАЦИЯ. Эффективное функционирование различных отраслей в современных экономических реалиях становится возможным лишь при динамичном развитии отечественных производителей конкретной продукции. Одним из ключевых барьеров на пути к повышению эффективности отраслей остается дефицит инвестиций, необходимых для интенсификации производства, внедрения передового оборудования и современных технологий. Такие вложения критичны для повышения конкурентоспособности продукции и улучшения рентабельности отраслевой деятельности, что особенно актуально на уровне регионов, где эта тенденция проявляется наиболее остро.

Актуальность изучения инвестиционной активности в региональных отраслях обусловлена острой потребностью сельхозпроизводителей в ресурсах для развития. В то же время из-за недостатков в системе управления инвестициями эти средства зачастую используются неэффективно. Кроме того, сельское хозяйство остается непривлекательным для инвесторов, так как существуют опасения по поводу инвестирования в отрасль и высокие риски, что усугубляет проблему дефицита инвестиций, препятствуя интенсификации производства и повышению его конкурентоспособности.

Целью данного исследования является систематическое раскрытие концептуальных основ и практических методов анализа инвестиционной деятельности региона в современных условиях устойчивого развития.

Методы: общенаучные методы познания: единство теории и практики, принципы достоверности, методы отбора и группировки.

Результаты: предложены новые формы реализации организационно-экономического механизма инвестиционной деятельности с учетом особенностей производства по отраслям в регионах Республики Казахстан.

Выводы: изменение как внешних, так и внутренних условий экономики, а также экономических, правовых, социальных и изменяющихся факторов, определяющих функционирование всей системы экономики Казахстана, привело к необходимости глубоких проработок и разработки эффективных механизмов управления инвестициями. Формирование организационно-экономического механизма инвестирования становится ключевым условием для эффективного использования альтернативных ресурсов вне агропромышленного комплекса. Это, в свою очередь, содействует устойчивому развитию всех отраслей и создает предпосылки для повышения его доходности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: отрасли экономики, инвестиции, региональная экономика, управление, устойчивое развитие, инвестиционная привлекательность, инвестиционные возможности.

КІРІСПЕ. Қолданыстағы әдістер мен дәстүрлі ұйымдастырушылық формалар негізінде осындай маңызды инвестициялық ресурстарды тарту қиын болып көрінеді. Алға қойылған мақсаттарға жету үшін инвестициялық саясатты түбегейлі өзгерту және оның түбегейлі жаңа тұжырымдамасына көшу қажет. Өңірлерден елордалық қаржы орталықтарына қаржы ресурстарының ағып кетуін болдырмау және экономиканың Тоқырауын болдырмау үшін ақша-кредит саясатын өндірістік секторды қолдауға қайта бағыттау қажет. Мұндай қайта конфигурациясыз аймақтық экономикалардың әлсіреуі және олардың өсуінің баяулау қаупі бар.

Инвестициялық саясаттың жаңа тұжырымдамасы инфляцияны қатаң тежеуге және бюджеттің қатаң тапшылығына баса назар аударудан басқа, бұрын пайдаланылмаған көздерді белсенді тартуды қамтуы керек. Атап айтқанда, бұл табиғи ресурстарды пайдалануға арналған коммерциялық концессиялар мен өнімді бөлу туралы шарттар арқылы ішкі және шетелдік инвестицияларды тарту, сондай-ақ ұлттық жинақтарды инвестициялық ағындарға айналдыру болуы мүмкін. Инвестициялық саясаттың осы негізгі бағыттарын іс жүзінде жүзеге асыру инвестициялық ресурстарды жұмылдыру және бөлу процесінде мемлекеттің рөлін едәуір күшейтуді талап етеді. Бұл мемлекеттің халықаралық қаржы ұйымдарынан және әлемдік капитал нарықтарынан капитал тартуда белсенді делдалдығын, сондай-ақ инвесторлардың қаражатын қорғауды қамтамасыз ететін және олардың сенімін нығайтатын құқықтық нормаларды әзірлеуді көздейді.

Мемлекеттік инвестициялық саясаттың өңірлік құрамдас бөлігі жалпы инвестициялық стратегияны табысты іске асыруда шешуші рөл атқарады. Аймақтық инвестициялық қызмет Үкімет анықтайтын инвестициялық бағдарламаларды жүзеге асырудың маңызды құралы болып табылады. Алайда, оның маңыздылығына қарамастан, осы бағдарламаларды жүзеге асыру үшін аймақтар қолданатын формалар мен әдістерді зерттеудің айқын жетіспеушілігі бар. Аймақтардың осы саладағы тәжірибесі тиісті түрде жүйеленбеген, жалпыланған және талданбаған, бұл аймақтық деңгейде мемлекеттік инвестициялық саясатты оңтайландыру мен тиімділігін арттыруды қиындатады. Шынында да, статистиканы талдау инвестициялар көлемі мен олардың өсу қарқыны Қазақстан өңірлері бойынша айтарлықтай өзгеретінін көрсетеді. Бір қызығы, бұл процестер әрқашан классикалық экономикалық принциптерді ұстанбайды. Дәстүрлі теорияда Инвестициялар табиғи ресурстарға бай аймақтарға немесе өнеркәсіп дамыған және білікті жұмыс күші бар аймақтарға бағытталған деп саналады. Алайда, қазақстандық шындық шетелдік инвестицияларды

тарту бойынша көшбасшылардың қатарында тек осындай дәстүрлі өңірлер ғана емес, сондай-ақ классикалық экономикалық теорияда инвестициялау үшін әдетте басым болып саналмайтындар да бар екенін көрсетеді. Бұл Қазақстанда әрдайым стандартты экономикалық модельдерге берілмейтін инвестициялық процестердің күрделілігі мен жан-жақтылығын көрсетеді.

Экономиканың инвестициялармен қанықтылығын өңірлік саралауды талдау өңірлерге қаржы және кредит ресурстарының тұрақты және ауқымды ағынына ықпал ететін бірқатар негізгі факторларды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Олардың ішінде: өңірлік заңнама; ынталандыру және кепілдіктер жүйесі; салық салу; нарықтық инфрақұрылымды дамыту; инвестициялық қызметті бюрократияландыру дәрежесі; өңір басшылығының жеке қызығушылығы мен белсенділігі. Бұл факторларды «инвестициялық қызметтің экономикалық механизмі» ұғымына біріктіруге болады, бұл аймақтарда инвестицияларды тарту және тиімді пайдалану үшін оңтайлы жағдайлар жасауға бағытталған ұйымдастырушылық, құқықтық және экономикалық құралдар жиынтығы.

Бұл механизмді әртүрлі аймақтарда зерттеу, оң және теріс факторларды жалпылау, аймақтық механизмнің типтік моделін құру, оны пайдалану аймақтардағы инвестициялық белсенділік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді, бұл өте өзекті міндет.

Инвестициялық процестерді реттеуді жетілдіру жолдарын іздеуге экономикалық ғылымда үлкен көңіл бөлінеді. Бұл мәселені шешудің тұжырымдамалық тәсілдерін жасауға Седаш Т.Н., Бирюков А.В. [1], Цвырко А.А., Сухорукова Н.В. [2], Нагоев А.Б., Стас М.Ф., Каноков А.М. [3], Подгорная Е.А. [4], Хоменко Я.В., Павлова П.А. [5], Казакова Г.Я., Фарид И., Чжан Ю., Надбитов К.Ю., Кикеев А.С., Шаргадыкова Н.И. [6], Сазонов С.П., Елсуков Л.А., Елсукова Ю.Ю. [7], Семёнов К.М. [8], Козлова А.В., Ершов Н.А. [9], Даштиева М.Э. [10], Щербина О.Ю., Щербина О. [11], Сенько А.Н., Советникова О.П. [12], Шишкин А.В., Погорилык Б.И. [13], Голоманчук Э.В. [14] және т.б.

Өтпелі кезеңде және реттелетін нарық жағдайында басқару механизмін қалыптастыру мәселелері Л. И. Абалкин, Р. А. Белоусов, П. Г. Бунич, А. Кулман, В. В. Радаев және т.б. еңбектерінде жемісті зерттелді. Қаражатты тартудың және инвестициялық ресурстарды құрудың нақты нысандары, әдістері мен тетіктері Г. Д. Александр, Д. В. Бэйли, Л. Д. Гитман, М. Д. Джонс, Д. М. Розенберг, В. Ф. Шарп және т.б. еңбектерінде егжей-тегжейлі әзірленген.

Инвестициялық қызметке арналған зерттеулердің едәуір санына қарамастан, отандық экономикалық әдебиеттерде бұл қызметтің ұйымдастырушылық-экономикалық және құқықтық тетіктерін аймақ деңгейінде зерттейтін кешенді

жұмыстар жоқ. Бұл аспектілерді олардың аймақтық экономиканың кеңейтілген репродуктивті пропорцияларымен байланысында қарастыру маңызды, бұл аймақтық әлеуметтік-экономикалық тиімділік теориясына негізделген терең көзқарасты қажет етеді. Осылайша, аймақтық деңгейде инвестицияларды басқарудың тиімді тетіктерін құра отырып, осы компоненттерді біріктіретін ғылыми зерттеулерді дамыту қажет. Бұл олардың экономикалық дамудағы рөлін тереңірек түсінуге және инвестициялық бағдарламаларды табысты іске асырудың негізін қалыптастыруға мүмкіндік береді.

ЗЕРТТЕУ МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН ӘДІСТЕРІ.

Ғылыми зерттеудің теориялық және әдіснамалық базасы зерттелетін мәселеге арналған отандық және шетелдік ғалым-экономистердің жұмыстары, сондай-ақ Қазақстандағы инвестициялық процестерді реттейтін заңнамалық және нормативтік актілер болды.

Зерттеу гипотезасы өңірдің инвестициялық белсенділігінің өсу үрдісі экономикалық тетікті толықтыру және күшейту арқылы Қазақстан Республикасы субъектісінің мемлекеттік билік органдарының, объектісі оның ішкі және сыртқы ортасының маңызды параметрлері болып табылатын реципиент - ұйымдар мен инвесторлар менеджментінің түйіскен іс-қимылдары арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін деген болжамға негізделген.

НӘТИЖЕЛЕР ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ТАЛҚЫЛАУ.

Инвестициялық Инвестициялар аймақтық экономиканы дамыту үшін үлкен маңызға ие [15-17]. Мұндай инвестицияларды ұлғайтуға ықпал ететін өңірлерде жағдай жасау мемлекеттік инвестициялық саясаттың негізгі міндеті болып табылады. Мемлекеттік инвестициялық саясатты әзірлеу өңірдің жай-күйін, оның мүмкіндіктері мен әлеуетін талдауды ескере отырып, перспективалы инвестициялық бағыттарды айқындауға, сондай-ақ қолда бар әлеуетті ескере отырып, инвестициялық стратегияларды әзірлеуге арналған. Бұл ретте өңірлердің инвестициялық тартымдылық деңгейі, өңірдің салалық ерекшелігін пысықтау, оның инфрақұрылымдық қамтамасыз етілуі, әкімшілік кедергілердің болмауы және қаржылық салымдарды сауатты тарту мен іске асыру үлкен маңызға ие [18-19]. Қолайлы инвестициялық тартымдылықты құру, оның ішінде ғылымды қажетсінетін салаларды құру, қолда бар өндірістерді жаңғырту және салалық инфрақұрылымды дамыту үшін қажетті шетелдік инвесторларды тарту үшін де маңызды. Мысалы, АҚШ-қа тікелей шетелдік инвестициялар 2023 жылы 332,9 млрд. долларды құрады, ал Қазақстанда - небәрі 32,3 млрд. доллар. Негізгі капиталға салынған инвестициялардың үлесіне келетін болсақ, 2023 жылы ол елдің ЖІӨ-нің 17,55% құрады, АҚШ-та бұл көрсеткіш 21,4% құрайды.

Осылайша, Инвестициялық саясат бағыттарының орындылығы және олардың тиімділігі қосымша қарастыруды қажет етеді.

Жүргізілген талдау нәтижесінде 6 көшбасшы өңір анықталды (Астана қаласы, Алматы қаласы, Атырау облысы, Ақтөбе облысы, Түркістан облысы және Қарағанды облысы). Осыған байланысты осы өңірлердегі инвестициялық қызметті неғұрлым егжей-тегжейлі талдау, осы субъектілердегі инвестициялық процестің даму тенденциялары мен бағыттарын бағалау қажет. Неғұрлым объективті талдау мақсатында ұсынылған іріктемеден республикалық маңызы бар Астана мен Алматы қалаларын, олар арқылы өтетін ірі қаржы ағындарына, тұрғындардың ең көп санына байланысты алып тастау керектігін шештік, өйткені бұл өңірлердің бюджетіне көбірек ақша ағынын, сондай-ақ инвестициялық процестерді дамыту үшін қазіргі заманғы инфрақұрылым мен мүмкіндіктердің болуын қамтамасыз етеді, бұл көптеген Қазақстан Республикасының субъектілерге тән емес.

Біз білетіндей, негізгі капиталға инвестициялар өңірлердегі инвестициялық процесті дамытуда басым рөл атқарады, осыған байланысты таңдалған өңірлердің негізгі капиталына инвестициялардың құрылымын талдаған жөн. Бағалауды 2021-2023 жылдар кезеңінде жүргізу ұсынылды, өйткені бұл кезең 2019 жылғы дағдарыстан кейінгі экономиканың тұрақтануымен, сондай-ақ нақты уақытқа барынша жақындаумен сипатталады.

Негізгі капиталға инвестициялардың құрылымын зерттеу үшін үлестік қатынаста ұсынылған келесі компоненттерді қарастыру ұсынылады:

- қаржыландыру көздері бойынша негізгі капиталға инвестициялар (меншікті қаражаттың үлесі тартылған қаражаттың үлесінен көп болатын өңірлер, неғұрлым инвестициялық-тартымды);

- меншік нысандары бойынша негізгі капиталға инвестициялар (жеке секторға инвестицияларды бөлу басым, неғұрлым дамыған және сенімді өңірлер);

- Экономикалық қызмет түрлері бойынша негізгі капиталға инвестициялар (экономиканың өндіруші секторларымен байланысы жоқ өңдеу және басқа өндіріске инвестициялардың үлкен үлесі бар аймақтар неғұрлым тұрақты болып саналады);

- негізгі қорлардың түрлері бойынша негізгі капиталға инвестициялар (жабдықтарды сатып алуға және жаңа өндірістік үй-жайларды салуға бағытталған үлесі көп өңірлер өндірістік бағытқа ие және әлеуетті инвесторларға қызықтырақ);

- аймақтың кәсіпорындары мен ұйымдарының қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді қаржылық салымдары, бұл ұйымдар қандай активтерге салынатынын және Бизнестің көңіл-күйін бағалауға мүмкіндік береді, атап айтқанда, қысқа мерзімді активтерге қаражат салу ел экономикасының

тұрақсыздығын және бизнестің ұзақ мерзімге ақша салудан қорқуын көрсетеді.

1-кестеде 2021-2023 жылдары Атырау облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау ұсынылған, 1-кестеден көрініп тұрғандай, негізгі капиталға инвестициялардағы меншікті қаражаттың үлесі 2023 жылы Атырау облысы 51,8% құрады, 2021 жылы тартылған қаражаттың үлесі 47,4% негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлеміндегі бюджет қаражатының үлесі 18,1% құрады, Атырау облысы тек Қазақстан бюджетінен ғана емес инвестиция тарта алады.

Соңғы 3 жылда шетелдік инвестициялардың болмауы билік үшін шағын, шетелдік, сондай-ақ аралас қазақстандық-шетелдік меншікті ескере отырып, осы өңірде бар шетелдік инвесторларды тарту үшін қажетті шараларды неғұрлым егжей-тегжейлі талдауға және жасауға сигнал беруі тиіс. Жеке кәсіпорындар өз өндірісін жаңғыртады және дамытады, бұл жеке инвестициялардың жоғары үлесі туралы айтады және инвесторлар үшін оң белгі болып табылады. Өнеркәсіптік өндіріс машина жасау, металл өңдеу, тамақ өнеркәсібі және түсті металлургия кәсіпорындары

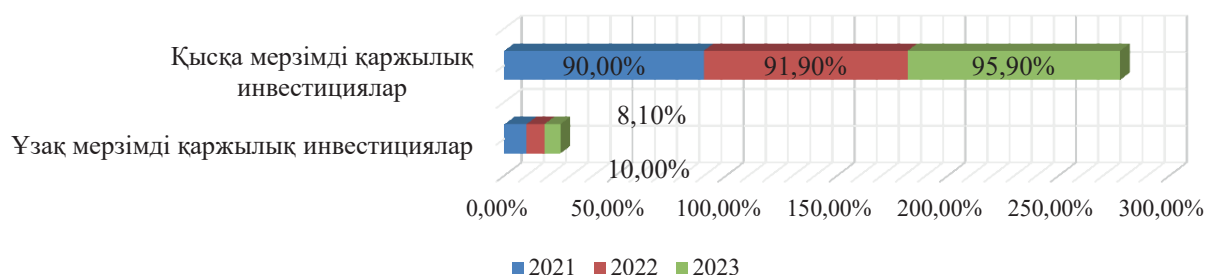
ұсынған Атырау облысы экономикасының негізгі секторларының бірі болып табылады, сондай-ақ өңірде пайдалы қазбалар, атап айтқанда мұнай, газ, тас көмір және жоғары сапалы антрациттер өндіру жүргізілуде.

1-суретте көріп отырғанымыздай, Атырау облысындағы кәсіпорындар мен ұйымдардың барлық дерлік қаржылық салымдары қысқа мерзімді кезеңге, атап айтқанда бір жылға дейін келеді, бұл кәсіпкерлердің ел экономикасында ұзақ мерзімге сенімсіздігін көрсетеді, бұл қысқа мерзімді салымдардың 90% -дан астамы банк салымдарына тиесілі екендігін де көрсетеді. бұл соңғы жылдары салымдар бойынша пайыздар айтарлықтай төмендеді.

Ақтөбе облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау 2021-2023 жылдары 2-кестеде ұсынылған. Ақтөбе облысының негізгі капиталға инвестициялар бөлігінде талдау меншікті қаражаттың жоғары үлесін, бүкіл талданатын кезең ішінде 70%-дан астамын көрсетеді, бұл ретте тартылған қаражаттың құрылымында шетелдік инвестициялар бар, ал бюджет қаражаты негізгі капиталға инвестициялардың жалпы сомасының

Кесте 1 - 2021-2023 жылдары Атырау облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау, %

Көрсеткіштің атауы	Бағаланатын параметр	Жылдар		
		2021	2022	2023
Қаржыландыру көздері бойынша негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Меншікті қаражат	52,6	49,4	51,8
	Тартылған қаражат, оның ішінде:	47,4	50,6	48,2
	Банк несиелері және басқа қарыздар	7,9	10,6	7,3
	Шетелдік инвестициялар	0	0	0
	Бюджет қаражаты	18,1	19	23,5
Меншік нысандары бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Мемлекеттік	11,8	13,2	16,1
	Аймақтық	4,2	3,7	4,3
	Жеке	67,4	68,9	67,9
	Аралас	4,9	6,4	4,8
	Шетелдік	6,2	4	3,8
Экономикалық қызмет түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Өндіру өндірісі	6,04	4,04	2,5
	Өңдеу өндірісі	12,01	11,95	9,8
	Тасымалдау және сақтау	17,88	20,13	24,74
Негізгі қорлардың түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Тұрғын үйлер мен Үй-жайлар	11	10,8	10,5
	Тұрғын емес ғимараттар мен құрылыстар	40,1	38,8	39,3
	Машиналар мен жабдықтар	42,9	43,7	43,8

Сурет 1 - 2021-2023 жылдары Атырау облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау, %

10% құрайды, бұл инвестициялық процесс шеңберінде өңірдің оң сипаттамасы болып табылады.

Жеке меншікке салынатын негізгі капиталға салынатын инвестициялардың жоғары үлесі де инвесторлар үшін оң сигнал болып табылады, бұл осы саладағы кәсіпорындардың өндірістерді жаңғыртуға инвестицияланғанын білдіреді, мұны тұрғын емес ғимараттар салуға, өндіріске арналған жабдықтарды сатып алуға және қайта жарақтандыруға салынған инвестициялардың жоғары пайызы да көрсетеді.

Айта кету керек, Атырау облысынан айырмашылығы, Ақтөбе облысының кәсіпорындары мен ұйымдарының қаржылық салымдары қысқа мерзімді салымдардан ғана емес, сонымен қатар 2023 жылы 45,26% құраған ұзақ мерзімді салымдардан тұрады. Алайда, қаржылық инвестициялардың көпшілігі көбінесе инфляция деңгейіне сәйкес келмейтін минималды кірістер әкелетін банктік салымдар болып табылады.

2021-2023 жылдары Түркістан облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау 3-кестеде келтірілген.

Түркістан облысының негізгі капиталына инвестициялар негізінен жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың өз қаражаттарымен ұсынылған. Өз кезегінде, 30%-дан аз тартылған қаражат негізінен кредиттер мен қарыздар, сондай-ақ бюджет қаражаты есебінен ұсынылады.

Негізгі капиталға шетелдік инвестициялар ұсынылмағанына қарамастан, аймақта шетелдік компаниялар да, қазақстандық-шетелдік бірлескен кәсіпорындар да жұмыс істейді, олардың негізгі капиталына инвестициялардың үлесі соңғы 3 жылда 13 п.п.-дан астам өсті.

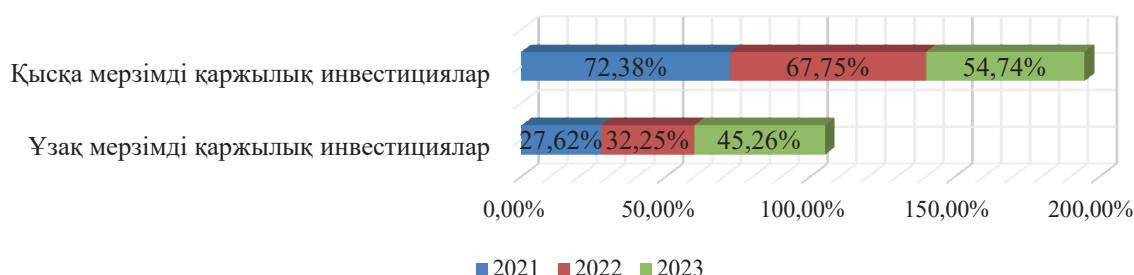
Аймақтағы кәсіпорындардың көпшілігі жеке меншікте, бұл аймақтағы бизнесті дамытудың тұрақты жағдайларын көрсетеді.

Тұрғын емес ғимараттар мен құрылыстарға, сондай-ақ түрлі жабдықтарға салынатын инвестициялардың жоғары үлесі өңірдегі өндірістердің жоспарлы дамуын айғақтайды, бұл тұрғын үйлер мен ғимараттар салу түріндегі әлеуметтік саланың дамуына да әсер етеді.

2021-2023 жылдары Қарағанды облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау 4-ке-

Кесте 2 - Ақтөбе облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау 2021-2023 жж., %

Көрсеткіштің атауы	Бағаланатын параметр	Жылдар		
		2021	2022	2023
Қаржыландыру көздері бойынша негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Меншікті қаражат	77,9	76,7	75,9
	Тартылған қаражат, оның ішінде:	22,1	23,3	24,1
	Банк несиелері және басқа қарыздар	11,3	15,9	13,3
	Шетелдік инвестициялар	0	14,9	12,9
	Бюджет қаражаты	10,6	7,2	10
Меншік нысандары бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Мемлекеттік	9,9	6,5	8,4
	Аймақтық	1,7	0,9	2,6
	Жеке	80,3	79,3	83,9
	Аралас	2	3,2	2,1
	Шетелдік	3,6	9,6	2,7
Экономикалық қызмет түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Өңдеу өндірісі	0,2	0,6	0,7
	Электр энергиясымен, газбен және бумен қамтамасыз ету	10,67	15,06	12,42
Структура инвестиций в основной капитал, распределенных по видам основных фондов	Тұрғын үйлер мен Үй-жайлар	0,97	0,55	0,98
	Тұрғын емес ғимараттар мен құрылыстар	54,90	45,39	43,70
	Машиналар мен жабдықтар	9,96	50,89	51,16

Сурет 2 - Ақтөбе облысының орта және ірі бизнесінің 2021-2023 жылдардағы қаржылық салымдары

стеде келтірілген.

4-кестеден көріп отырғанымыздай, бюджет қаражатының тартылған қаражатта елеулі үлесі бар екеніне қарамастан, меншікті қаражат әлі де 50%-дан асады, сондай-ақ жеке меншіктің 2023 жылы негізгі капиталға инвестициялардың үлесі 60%-дан асады, сонымен қатар елеусіз шетелдік және аралас.

Өңірде табиғи газ, көмір, түсті металдар өндіру бойынша өнеркәсіптік өндіріс, сондай-ақ электр энергетикасы барынша дамыған. Тұрғын емес ғимараттар мен түрлі жабдықтарға салынған инвестициялардың жоғары үлесі осыған байланысты.

Қарағанды облысы кәсіпорындарының қаржылық салымдары 4 суретте көрсетілген:

4-суреттен көріп отырғанымыздай, Қарағанды облысының қаржылық салымдары басым бөлігі ұзақ мерзімді салымдармен ұсынылған, олар негізінен серіктес кәсіпорындарға қарыздармен көрсетілген, ал қысқа мерзімді салымдар шамамен 20% құрайды және банктік депозиттерде орналасқан.

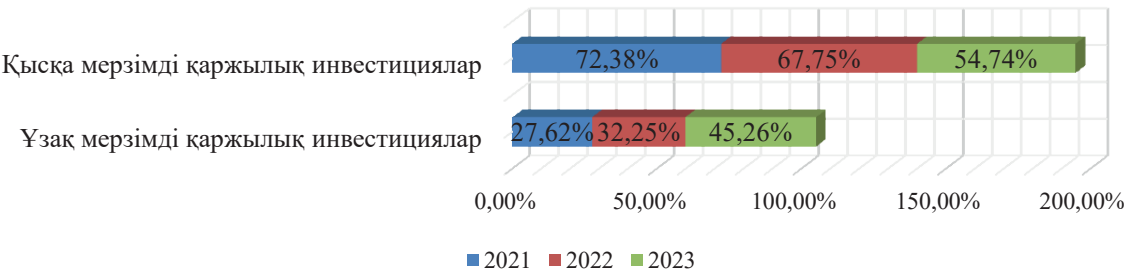
Осылайша, өңірлердің алдыңғы абзацында

іріктелген негізгі капиталға салынған инвестициялардың құрылымын қарастыра отырып, әрбір өңірде өнеркәсіптік өндірістердің болуымен және өндірістік алаңдарға инвестициялар салумен және өндірістерді жаңғыртумен негізгі капиталға салынған инвестицияларда меншікті қаражат басым болатынын атап өткен жөн. Қарастырылған аймақтардағы кәсіпорындардың қаржылық салымдарында банктік депозиттерге қысқа мерзімді салымдар басым, бұл қажет болған жағдайда ақша ресурстарына жылдам қол жеткізуге байланысты. Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар негізінен іскери серіктестерге несие беру үшін қолданылады.

ҚОРЫТЫНДЫ. Осы зерттеуді талдау барысында негізгі капиталға салынған инвестициялардың құрылымы тартылған қаражаттың 80%-дан астамына ұсынылған, олардың басым бөлігі, бюджеттік түсімдер, Экономикалық қызмет бөлігінде тікелей статистикалық әдістермен байқалмайтын, яғни экономиканың өндіруші және өңдеуші секторларына жатпайтын инвестициялардың үлесі басым, электр энергиясымен, газбен және бумен

Кесте 3 - 2021-2023 жылдары Түркістан облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау, %

Көрсеткіштің атауы	Бағаланатын параметр	Жылдар		
		2021	2022	2023
Қаржыландыру көздері бойынша негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Меншікті қаражат	70,8	79,2	69,5
	Тартылған қаражат, оның ішінде:	29,2	20,8	30,5
	Банк несиелері және басқа қарыздар	8,7	6,1	8,9
	Шетелдік инвестициялар	0	0,2	0
	Бюджет қаражаты	7,2	5,3	9,1
Меншік нысандары бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Мемлекеттік	4,2	3	7,4
	Аймақтық	3,1	2,8	4,1
	Жеке	74,9	69,2	59,1
	Аралас	6	3,2	3
	Шетелдік	3,2	6,4	7,1
Экономикалық қызмет түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Өндіру өндірісі	42	44,4	43
	Өңдеу өндірісі	16,8	13,2	11,4
	Тасымалдау және сақтау	12	10,1	7,6
Негізгі қорлардың түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Тұрғын үйлер мен Үй-жайлар	16,4	16,3	18,5
	Тұрғын емес ғимараттар мен құрылыстар	31,2	30,3	33,8
	Машиналар мен жабдықтар	34,6	33,2	31,4

Сурет 3 - 2021-2023 жылдары Түркістан облысының орта және ірі бизнесінің қаржылық салымдары

қамтамасыз ету мемлекеттік басқару және әскери қауіпсіздікті қамтамасыз ету, сондай-ақ ұйымдардың қаржылық инвестициялары жоқ, шағын қаржылық нәтижелер туралы не айтады.

Осылайша, 2021-2023 жылдар кезеңінде іріктелген өңірлердің негізгі капиталына инвестициялардың құрылымы қаралды. Осы өңірлердің компанияларының қаржылық салымдары талданды және іріктелген өңірлердің жетекші жағдайының себептерін сипаттай отырып, осы салымдардың негізгі бағыттары анықталды.

Экономикадағы дағдарыстық құбылыстар жағдайында елдің бүкіл қаржы-экономикалық жүйесі жаңартылуда, өйткені бюджет кірістерінің қысқаруына байланысты қаржыландырылатын бағыттарға маңыздылық дәрежесі бойынша басымдық беріледі. 2020 жылы дағдарыста Қазақстан бірден үш сынаққа тап болды: мұнай бағасының төмендеуі, экспорттың қысқаруы және коронавирустық инфекцияның таралуынан туындаған өзін-өзі оқшаулау режимі.

Инвестициялық процесс оның жұмыс істеуін қамтамасыз ететін өзара байланысты элементтермен ұсынылған. Бұл қызметтің тиімділігі элементтердің қызметіне байланысты, олардың әрқайсысы дағдарыс кезеңінде белгілі бір қиындықтарға тап болады.

Инвестициялық процестің субъектісіне әсер

ету арқылы инвестициялық процесті қаржыландыруды дамытуға бағытталған негізгі құралдардың бірі жеке инвесторлар үшін өңірлердің инвестициялық тартымдылығы әдістемесін енгізу болып табылады.

Өңірлік инвестициялық процесті дамытуды ынталандыру шеңберінде инвесторлардың ықтимал салықтық жеңілдіктер, өңірлік бағдарламаларды бірлесіп қаржыландыру және т. б. туралы хабардарлығын арттыру маңызды болып табылады.

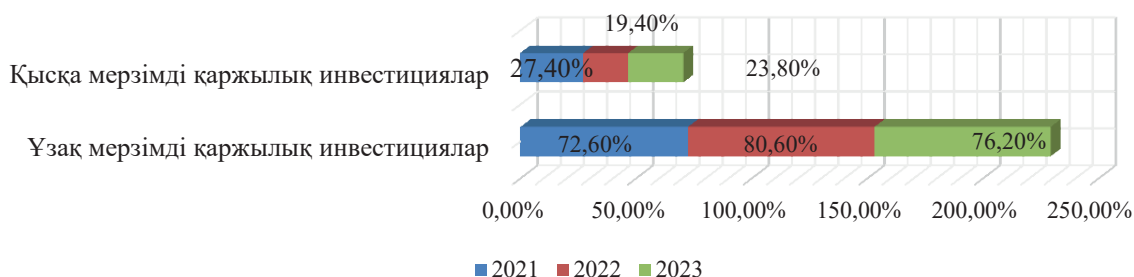
Инвестициялық процесс объектісін дамыту бағыты ретінде экономикалық негізделген бизнес-жоспарларды әзірлеуге жәрдемдесуді жүзеге асыру, сол арқылы әзірленген жобалардың сапасы мен дұрыстығын арттыру ұсынылады. Осылайша, білікті мамандардың басшылығымен жобаның қаржылық іске асырылуын есептеу үшінші тараптың бірлесіп қаржыландыруы кезінде жобаларды келісу рәсімдеріне уақытты азайтуға, сондай-ақ тиімсіз жобаларға қаржылық қолдау көрсету тәуекелін азайтуға мүмкіндік береді.

Инвестициялау процесінде инвесторлар әрдайым өздерінің орналасқан жеріне байланысты бола бермейді. Сонымен, инвестициялау объектісін таңдамас бұрын, инвесторлар көбінесе жоба жұмыс істейтін аймақты бағалайды.

Алайда, бір аймақ рейтингтің әртүрлі жолдарын алатын әртүрлі бағалау әдістерінің болуы өте

Кесте 4 - 2021-2023 жылдары Қарағанды облысының негізгі капиталына инвестицияларды талдау, %

Көрсеткіштің атауы	Бағаланатын параметр	Жылдар		
		2021	2022	2023
Қаржыландыру көздері бойынша негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Меншікті қаражат	55,1	49,6	53,4
	Тартылған қаражат, оның ішінде:	44,9	50,4	46,6
	Банк несиелері және басқа қарыздар	7,1	3,1	0
	Шетелдік инвестициялар	0	0	0
	Бюджет қаражаты	33,3	41,1	39,2
Меншік нысандары бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Мемлекеттік	22,3	31,1	26,9
	Аймақтық	7,3	5,6	5,5
	Жеке	58,9	59,7	64,6
	Аралас	7,4	1,8	1,4
	Шетелдік	1,5	1,1	1,2
Экономикалық қызмет түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Өндіру өндірісі	16,2	9,4	10,6
	Өңдеу өндірісі	8,6	9,7	7,8
	Тасымалдау және сақтау	19,4	22,4	25,6
Негізгі қорлардың түрлері бойынша бөлінген негізгі капиталға инвестициялардың құрылымы	Тұрғын үйлер мен Үй-жайлар	4,5	6,1	7,4
	Тұрғын емес ғимараттар мен құрылыстар	47,1	39,3	33,2
	Машиналар мен жабдықтар	46,6	52,6	57,1

Сурет 4 - Қарағанды облысының орта және ірі бизнесінің 2021-2023 жылдардағы қаржылық салымдары

ыңғайлы емес болып көрінеді, осыған байланысты әр субъектіде өңірлердің инвестициялық тар- тымдылығын бағалаудың бірыңғай алгоритмін енгізу ұсынылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

- 1 Седаш, Т.Н. Использование зарубежного опыта для повышения конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности российских регионов / Т.Н. Седаш, А.В. Бирюков // Финансы и кредит. - 2013. - № 38 (566). - С. 59-65.
- 2 Цвырко, А.А. Проблемы повышения инвестиционной привлекательности региона / А.А. Цвырко, Н.В. Сухорукова // Вектор экономики. - 2022. - № 6 (72). - С. 1-10.
- 3 Нагоев, А.Б. Механизмы формирования инвестиционной привлекательности туристско-рекреационного комплекса региона / А.Б. Нагоев, М.Ф. Стась, А.М. Канок // Вестник Института дружбы народов Кавказа (Теория экономики и управления народным хозяйством). Экономические науки. - 2016. - № 3 (39). - С. 18.
- 4 Подгорная, Е.А. Информационное содействие повышению инвестиционной привлекательности региона / Е.А. Подгорная // Социально-гуманитарный вестник. - 2014. - № 1 (13). - С. 32-38.
- 5 Хоменко, Я.В. Современная политика повышения инвестиционной привлекательности регионов Российской Федерации: каков результат? / Я.В. Хоменко, П.А. Павлова // Вестник Донецкого национального университета. Серия В. Экономика и право. - 2022. - № 1. - С. 307-316.
- 6 Казакова, Г.Я. Агротехнопарк как инструмент управления инвестиционной привлекательностью аграрного сектора региона / Г.Я. Казакова, И. Фарид, Ю. Чжан, К.Ю. Надбитов, А.С. Кикеев, Н.И. Шаргадыкова // Управленческий учет. - 2021. - № 3-2. - С. 344-353.
- 7 Сазонов, С.П. Совершенствование мер государственной поддержки инвестиционной привлекательности региона (на примере Волгоградской области) / С.П. Сазонов, Л.А. Елсуков, Ю.Ю. Елсукова // Бизнес. Образование. Право. - 2021. - № 3 (56). - С. 48-52.
- 8 Семенов, К.М. Выявление резервов повышения инвестиционной привлекательности региона / К.М. Семенов // Региональные аграрные системы: экономика и социология. - 2006. - № 1. - С. 6.
- 9 Козлова, А.В. Проблемы повышения инвестиционной привлекательности региона на примере Свердловской области / А.В. Козлова, Н.А. Ершов // Наука сквозь призму времени. - 2019. - № 6 (27). - С. 75-77.
- 10 Даштиева, М.Е. Повышение инвестиционной привлекательности Северо-Кавказского федерального округа и другие инструменты сглаживания пространственной поляризации в регионе / М.Е. Даштиева // Экономика, предпринимательство и право. - 2020. - Т. 10. - № 4. - С. 1009-1018.
- 11 Щербина, О.Ю. Разработка модели инвестиционной привлекательности российского региона на примере СФО / О.Ю. Щербина, О.А. Щербина // Финансовый бизнес. - 2022. - № 3 (225). - С. 74-77.
- 12 Сенько, А.Н. Повышение конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности регионов Беларуси / А.Н. Сенько, О.П. Советникова // Проблемы экономики, права и управления. - 2012. - № 2. - С. 188-194.
- 13 Шишкин, А.В. Применение концепции регионального маркетинга для повышения инвестиционной и туристической привлекательности регионов России / А.В. Шишкин, Б.И. Погорилык // Маркетинг и маркетинговые исследования. - 2012. - № 7. - С. 22-28.
- 14 Голоманчук, Е.В. Роль конституционных социально-экономических гарантий в повышении инвестиционной привлекательности региона / Е.В. Голоманчук // Научный вестник Волгоградской академии государственной службы. Серия: Экономика. - 2014. - № 1 (11). - С. 53-55.
- 15 Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное. - М. Эксмо, 2007. - 960 с.
- 16 Сергеев, И. В. Инвестиции: учебник и практикум / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова, В. В. Шеховцов. - 3-е изд., переработанное и доп. - М.: Изд-во "Юрайт", 2013. - 314 с.
- 17 Шарп, У.Ф., Александер, Г., Бейли, Дж. Инвестиции. - пер. с англ., М.: Инфра - М, 1997. - 1028 с.
- 18 Большечев, О.Н. Стимулирование инвестиций является главным фактором развития экономики эксклавного региона России / О.Н. Большечев // Символ науки. - 2015. - Вып. 6. - С. 99-106.
- 19 Дасковский, В. Объем, направления и структура инвестиций / В. Дасковский, В. Киселев // Экономист. - 2016. - № 5. - С. 56-68.

REFERENCES:

- 1 Sedash, T.N., & Biryukov, A.V. (2013). Ispol'zovanie zarubezhnogo opyta dlja povysheniya konkurentosposobnosti i investicionnoj privlekatel'nosti rossijskikh regionov [Using foreign experience to increase competitiveness and investment attractiveness of Russian regions]. *Finansy i kredit - Finance and Credit*, 38 (566), 59-65 [in Russian].
- 2 Cvyрко, A.A., & Suhorukova, N.V. (2022). Problemy povysheniya investicionnoj privlekatel'nosti regiona [Problems of increasing the investment attractiveness of the region]. *Vektor jekonomiki - Vector of Economics*, 6(72), 1-10 [in Russian].
- 3 Nagoev, A.B., Stas, M.F., & Kanokov, A.M. (2016). Mehanizmy formirovaniya investicionnoj privlekatel'nosti turistsko-rekreacionnogo kompleksa regiona [Mechanisms of formation of investment attractiveness of the tourist and recreational complex of the region]. *Bulletin of the Institute of Friendship of the Peoples of the Caucasus (Theory of economics and management of the national economy). Economic sciences*, 3(39), 18 [in Russian].
- 4 Podgornaya, E.A. (2014). Informacionnoe sodejstvie povysheniju investicionnoj privlekatel'nosti regiona [Informational assistance to increase the investment attractiveness of the region]. *Social'no-gumanitarnyj vestnik - Socio-humanitarian Bulletin*, 1(13), 32-38 [in Russian].
- 5 Homenko, Ja.V., & Pavlova, P.A. (2022). Sovremennaja politika povysheniya investicionnoj privlekatel'nosti regionov Rossijskoj Federacii: kakov rezul'tat? [Modern policy of increasing the investment attractiveness of the regions of the Russian Federation: what is the result?]. *Vestnik Doneckogo nacional'nogo universiteta. Seriya V. Jekonomika i pravo - Bulletin of Donetsk National*

University. Series B. Economics and law, 1, 307-316 [in Russian].

6 Kazakova, G.Ja., Farid, I., Chzhan, Ju., Nadbitov, K.Ju., Kikeev, A.S., & Shargadykova, N.I. (2021). Agrotehnpark kak instrument upravlenija investicionnoj privilekatel'nosti agrarnogo sektora regiona [Agrotechnopark as a tool for managing the investment attractiveness of the agricultural sector of the region]. *Upravlencheskij uchet - Management accounting*, 3-2, 344-353 [in Russian].

7 Sazonov, S.P., Elsukov, L.A., & Elsukova, Ju.Ju. (2021). Sovershenstvovanie mer gosudarstvennoj podderzhki investicionnoj privilekatel'nosti regiona (na primere Volgogradskoj oblasti) [Improving measures of state support for the investment attractiveness of the region (on the example of the Volgograd region)]. *Biznes. Obrazovanie. Pravo - Business. Education. Right*, 3(56), 48-52 [in Russian].

8 Semenov, K.M. (2006). Vyjavlenie rezervov povyshenija investicionnoj privilekatel'nosti regiona [Identification of reserves for increasing the investment attractiveness of the region]. *Regional'nye agrarnye sistemy: jekonomika i sociologija - Regional agrarian systems: economics and sociology*, 1, 6 [in Russian].

9 Kozlova, A.V., & Ershov, N.A. (2019). Problemy povyshenija investicionnoj privilekatel'nosti regiona na primere Sverdlovskoj oblasti [Problems of increasing the investment attractiveness of the region on the example of the Sverdlovsk region]. *Nauka skvoz' prizmu vremeni - Science through the prism of time*, 6 (27), 75-77 [in Russian].

10 Dashtieva, M.E. (2020). Povyszenie investicionnoj privilekatel'nosti Severo-Kavkazskogo federal'nogo okruga i drugie instrumenty sglazhivaniya prostranstvennoj poljarizacii v regione [Increasing the investment attractiveness of the North Caucasus Federal District and other tools for smoothing spatial polarization in the region]. *Jekonomika, predprinimatel'stvo i pravo - Economics, Entrepreneurship and Law*, 10, 4, 1009-1018 [in Russian].

11 Shherbina, O.Ju., Shherbina, O.A. (2022). Razrabotka modeli investicionnoj privilekatel'nosti rossijskogo regiona na primere SFO [Development of a model of investment attractiveness of the Russian region on the example of the Siberian Federal District]. *Finansovyy biznes - Financial business*, 3(225), 74-77 [in Russian].

12 Sen'ko, A.N., Sovetnikova, O.P. (2012). Povyszenie konkurentosposobnosti i investicionnoj privilekatel'nosti regionov Belarusi [Improving the competitiveness and investment attractiveness of the regions of Belarus]. *Problemy jekonomiki, prava i upravlenija - Problems of Economics, law and Management*, 2, 188-194 [in Russian].

13 Shishkin, A.V., Pogoriljak, B.I. (2012). Primenenie koncepcii regional'nogo marketinga dlja povyshenija investicionnoj i turisticheskoy privilekatel'nosti regionov Rossii [Application of the concept of regional marketing to increase the investment and tourist attractiveness of Russian regions]. *Marketing i marketingovyje issledovaniya - Marketing and marketing research*, 7, 22-28 [in Russian].

14 Golomanchuk, E.V. (2014). Rol' konstitucionnyh social'no-jekonomicheskikh garantij v povyshenii investicionnoj privilekatel'nosti regiona [The role of constitutional socio-economic guarantees in increasing the investment attractiveness of the region]. *Nauchnyj vestnik Volgogradskoj akademii gosudarstvennoj sluzhby. Seriya: Jekonomika - Scientific Bulletin of the Volgograd Academy of Public Administration. Series: Economics*, 1(11), 53-55 [in Russian].

15 Keynes, Dzh. M. (2007). *Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg. Izbrannoe* [General theory of employment, interest and money. Favorites]. M.: Jeksmo. [in Russian].

16 Sergeev, I. V., Veretennikova, I.I., Shehovcov, V.V. (2013). *Investicii: uchebnik i praktikum. 3-e izd., pereizdanie. i dop.* [Investments: textbook and practice. 3rd ed., reprint. and add]. M.: Publishing house "Yurayt". [in Russian].

17 Sharp, U.F., Aleksander, G., Bejli, Dzh. (1997). *Investicii. - Perevod s anglijskogo* [Investments. - Translated from English]. M.: Infra - M. [in Russian].

18 Bolychev, O.N. (2015). Stimulirovanie investicij javljaetsja glavnym faktorom razvitiya jekonomiki jeksklavnogo regiona Rossii [Investment promotion is the main factor in the development of the economy of the exclave region of Russia]. *Simvol nauki - Symbol of Science*, 6, 99-106 [in Russian].

19 Daskovskiy, V., & Kiselev, V. (2016). Ob#em, napravleniya i struktura investicij [Volume, directions and structure of investments]. *Jekonomist - The Economist*, 5, 56-68.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ:

Тұрсын Асылхан Рахматулаұлы* - PhD докторанты, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3801-6035>, E-mail: asilxan.janadilov@mail.ru

Каримов Диёр Мухтарович - экономика ғылымдарының PhD, доцент, экономика факультеті деканының орынбасары, Мирзо Улугбек атындағы Өзбекстанның Ұлттық университеті, Ташкент қ., Өзбекстан Республикасы, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6050-18-06>, E-mail: karimov.diyor65@gmail.com

Tursyn Assylkhan* - PhD student, South Kazakhstan University named after M. Auezov, Shymkent, Republic of Kazakhstan, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3801-6035>, E-mail: asilxan.janadilov@mail.ru

Karimov Diyor - PhD in Economics, Associate Professor, Deputy Dean of the Faculty of Economics, Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan, Tashkent, Republic of Uzbekistan, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6050-18-06>
E-mail: karimov.diyor65@gmail.com

Тұрсын Асылхан Рахматулаұлы* - PhD докторант, Южно-Казахстанский университет им. М. Ауэзова, г. Шымкент, Республика Казахстан, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-3801-6035>, E-mail: asilxan.janadilov@mail.ru

Каримов Диёр Мухтарович - PhD по экономическим наукам, доцент, заместитель декана экономического факультета, Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, г. Ташкент, Республика Узбекистан, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6050-18-06>, E-mail: karimov.diyor65@gmail.com